Kozma Ahačič
dr. slovenistike, urednik portala Fran in raziskovalec

Brusimo, kitamo, pleskamo

FOTO LEON VIDIC

V časih potrebujemo prenovo, ki ne naredi revolucije, ampak zgolj polepša življenje.

Mladi ameriški glasbenik aron! (z italijanskim priimkom Stornaiuolo) je v petek izdal svoj pričakovani prvenec *Too Close to Run* (*Preblizu, da bi bežal*). V minulih letih je postal popularen najprej na družbenih omrežjih, nato pa tudi na radijskih postajah, s prijetnim, jazzovsko obarvanim lo-fi popom, ki obuja glasbo iz štiridesetih let prejšnjega stoletja. Je pooseblјen pozitiven odgovor na vprašanje, ali bi lahko Frank Sinatra tudi danes zvenel moderno. Aranžmajsko in izvedbeno je njegova glasba zahtevna (poslušati sem ga začel zaradi zanimivih kitarskih bravur), za poslušanje pa sveža in popolnoma nezahtevna.

Vrhunska produkcija tistega, čemur bi lahko rekli »prijetna glasba za ozadje«, ni preprosta: hitro postane nekakovostna ali brez duše. Prenašanje zvokov preteklosti v nov kontekst pretočne glasbe zahteva znanje in nadarjenost. Pri nas je tak glasbenik Blaž Mencinger, po krvi prav tako jazzist, po duši pa pisec uspešnic. Pravkar snema svoj drugi album – prvega, *Delček srca* (2024), bodo mnogi odkrili šele za nazaj.

Tudi prihajajoči *Pravopis 8.0* ne prinaša kakšne posebej »nove glasbe«, ampak poskuša posamezne stare rešitve dvigniti na »višjo produkcijsko raven«. Ne gre za velike spremembe, ampak za natančnejše rešitve. V času, ko je nastajal prejšnji pravopis, je bilo treba marsikatero vprašanje pustiti nerazrešeno ali rešitev oblikovati po občutku, saj njegove raziskovalne podlage še niso mogle temeljiti na sodobnih digitalnih korpusih – le na (sicer izjemno bogati) listkovni kartoteki za SSKJ.

Danes lahko ta mesta znova pregledamo in raziščemo. Rešujemo tudi pravopisna mesta, ki se jih od Bohoriča naprej ni lotil še nihče. Veljavni pravopis iz leta 2001 je nastajal na temelju raziskav iz sedemdesetih in osemdesetih let, ko so bili današnji zasloni še del znanstvene fantastike, sporazumevanje na daljavo pa je potekalo po pismih ali žičnem telefonu.

Delo pri *Pravopisu 8.0* poteka od leta 2013. Doslej je pri njem neposredno sodelovalo 74 raziskovalk in raziskovalcev iz najmanj 23 ustanov, posredno pa več kot 110 sodelavcev.

Vključena je bila tudi širša javnost. Osnutke poglavij smo sproti objavljali in dajali v odprto javno razpravo – izvedli smo sedem takšnih razprav z več spremljajočimi dogodki, sklepno za vsa poglavja februarja 2026. Med letoma 2019 in 2026 smo zbrali več kot 3700 komentarjev. Novi priročnik bo zato tudi dejansko od vseh nas: še zdaj prisluhnemo vsakemu komentarju in nanj odgovorimo.

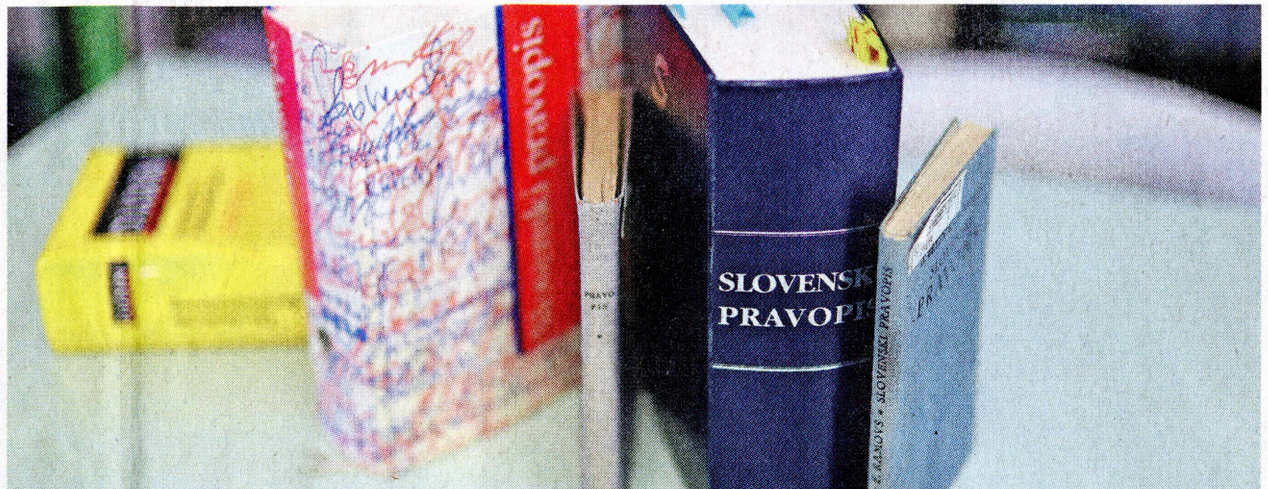

FOTO JOŽE SUHADOLNIK

Okrog februarja 2027 tako lahko pričakujemo *Pravopis 8.0*. Na podlagi komentarjev in raziskav usklajujemo zadnje popravke. V celoti bo prilagojen digitalni dobi in potrebam umetne inteligence. Med drugim upošteva prehod od pisalnega stroja k elektronskim urejevalnikom besedil. Saj ste verjetno opazili, da za vaš pravopis že zdaj vse bolj skrbijo pametni telefoni in drugi pripomočki? Včasih bolj ubogamo avtomatiko kot v šoli naučena pravila. Vedno bolj nam bodo naprave določale, kaj in kako bomo pisali. Izziv novega pravopisa zato ni samo, kako naj naučimo pravil človeške uporabnike, ampak tudi, kako jih pripraviti, da jih bodo razumeli modeli umetne inteligence. Pravopis ni več samo knjiga na polici. Je tudi podatkovni vir za digitalni svet.

Ob znanstveni različici bo hkrati izšel mali pravopis – za rabo v šolah in vsakdanjem življenju. V velikem bo vsak problem obravnavan podrobneje, tudi s prikazom različnih možnosti. V malem pa bodo pravila napisana jasno in nedvoumno: kakor da bi gledali na semafor z zeleno, rumeno in rdečo lučjo.

V javnosti se je kljub temu pojavila vrsta strahov, kaj vse novega in nenavadnega naj bi ta pravopis uzakonjal. Na vprašanja odgovarjamo sproti, prav včeraj smo na strani slovenski-pravopis.si sistematično odgovorili na tista, ki so bila še zlasti izpostavljena v javnosti v zadnjem času. Če jih nekaj povzamem zelo poenostavljeno: Je res, da bo po novem treba pisati *Kovač je rekla* namesto *Mateja Kovač je rekla*? Ne, osnovni vzorec ostaja *Mateja Kovač, profesorica Kovač* ipd. Bo pravopis uzakonil sklanjanje *Marko Markota*? Ne: daljšanje s *t* je označeno kot pogovorno. Bo pravopis »dopuščal skoraj vse«? Ne: osnovna pravila bodo jasna. Vtis o preveč možnostih lahko dajejo opombe in komentarji, namenjeni zahtevnejšim uporabnikom, tudi UI. V malem pravopisu in osnovnem besedilu velikega pravopisa opisovanja nenormiranih možnosti seveda ne bo. Bo različic več? Na sistemski ravni ne. Odpravljamo na primer dvojnico *Dedek Mraz/dedek Mraz* v korist *dedka Mraza* (kot *zmaj Tolovaj* ali *mojster Miha*), pri tipu *Aspergerjev sindrom, Hipokratova prisega, Mozartove kroglice* pa se mala začetnica v rabi ni uveljavila, zato tudi dvojnice več ne bo.

Prenova stanovanja ne pomeni, da bomo podrli vse stene in jih zgradili na novo.

Nismo pa se še odločili, kaj bo v novem pravopisu z veliko začetnico pri krajevnih imenih. Za zdaj velja, da se neprve sestavine *vas, mesto, trg, selo* pišejo z malo, druge pa z veliko. Imamo torej *Škofjo Loko, Gornji Grad* in *Senčni Kraj*, toda *Novo mesto* in *Stari trg*. Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS predlaga, da bi to izjemo odpravili, tak je bil tudi predlog *Pravopisa 8.0* v javni razpravi. Če bi bila sprememba uveljavljena, ne bi zahtevala takojšnje zamenjave dokumentov in tabel, ampak postopno ob rednih menjavah. Ta odločitev bo najtežja.

Zakaj torej prenova, če povprečnega uporabnika ne čaka pravopisna revolucija, ampak bo sprememb razmeroma malo? Ker pri pravopisu niso pomembna samo osnovna »šolska« pravila, ampak tudi malenkosti. Pomembno je, da vemo, zakaj, na podlagi česa in kako zanesljivo lahko priporočamo določeno rešitev. Dober pravopis ni tisti, ki spremeni največ pravil, ampak tisti, pri katerem moramo najmanj ugibati. Mnoga pravila so bila doslej nedodelana, primeri neraziskani, zlasti velika praznina je zevala na področju prevzemanja iz tujih jezikov. *Pravopis 8.0* bo imel natančne opise prevzemanja iz kar 46 jezikov.

Prenova stanovanja ne pomeni, da bomo podrli vse stene in jih zgradili na novo. Lahko pa zamenjamo okna, uredimo elektriko in razsvetljavo, pobrusimo, zakitamo in prepleskamo stene ter morda prenovimo kuhinjo in kopalnico. Že majhne spremembe, denimo vtičnica tam, kjer jo res potrebujemo, naredijo naše življenje lepše in prijetnejše. Ročka za tuš, nova pipa, kljuka ali stikalo za električno so drobne stvari, ki nam lahko polepšajo bivalni prostor. Podobno je v glasbi, pravopisu in marsikje drugje. Dobra glasbena produkcija pusti dihati glasbi, dober pravopis pa jeziku.

Prispevek je mnenje avtorja in ne izraža nujno stališča uredništva.